

COVID-19: Etik i en krisetid

Coronakrisen er ikke kun en sundhedskrise eller en økonomisk krise, men også en etisk situation, der handler om hvem vi er og hvad det vil sige at bebo det samme samfund.

***"Én ting kan man sige: så megen viden, om vores ikke-viden og om at være tvunget til at handle og leve med usikkerhed, har vi aldrig oplevet"* – Den tyske filosof Jürgen Habermas om coronakrisen, 2020**

Ankomsten af COVID-19 i foråret 2020 udgør en krise som ikke blot angår alles sundhed eller samfundsøkonomien. Som noget helt unikt er alle borgere i Danmark påvirkede af COVID-19 og de forholdsregler som epidemien har resulteret i. Der er ikke kun tale om en sundhedskrise eller en økonomisk krise, men også en etisk situation, der handler om, hvem vi er og hvad det vil sige at bebo det samme samfund.

Efter den første hektiske fase vil Det Etske Råd nu gerne hjælpe med til at forstå vores situation. Vi vil gerne bidrage med etiske pejlemærker i forbindelse med COVID-19 for at vise, hvorledes etik også har en rolle at spille.

Formålet er ikke at anbefale bestemte veje at gå eller at udtale os om etikken ved allerede trufne valg. Det er derimod at give nogle refleksioner over etik og COVID-19.

1. Det handler om lovgivning og tilliden mellem borgere og myndigheder
2. Det handler om digital overvågning og retten til privathed
3. Det handler om en retfærdig prioritering af ressourcerne under krisen
4. Det handler om beskyttelsen af de sårbare i samfundet
5. Det handler om det ultimative valg mellem liv og død for patienter

De fem emner er langt fra de eneste dilemmaer vi som samfund konfronterer, men udgør et forsøg på at bidrage til den offentlige diskussion om, hvad der foregår og allerede er foregået i denne omfattende sundheds- og samfundskrise.

Mange beslutninger er blevet truffet under stort tidspres og uden sikker viden. Hvilke værdier bør motivere de mange beslutninger? Ligger der overhovedet en etik bag?

Filosoffen Jürgen Habermas har i anledning af COVID-19 udtalt, at "én ting kan man sige: så megen viden, om vores ikke-viden og om at være tvunget til at handle og leve med usikkerhed, har vi aldrig oplevet".[1] Det indrammer betingelserne for etiske overvejelser meget godt. Betingelserne for velovervejede beslutninger har med COVID-19 vist sig at være vanskelige. Tiden har været komprimeret. Manglen på tid har givet mening, krisen taget i betragtning, men er næsten et paradoks: der hvor vi har stærkt brug for at tale om etik, viser der sig lidt tid og plads til det.

Etisk modnede beslutningsprocesser kan kritiseres for at være for langsomme. Under COVID-19 har der været brug for beslutninger der er hurtige. Etikken bliver dog nødt til at være et bærende element i de medicinske og politiske beslutninger, hvis vi ikke skal risikere at fortryde de valg, der blev truffet undervejs.

Er COVID-19 et etisk øjeblik?

COVID-19-pandemien er en naturkatastrofe. Gennem tiden har de ramt befolkninger og lande som lyn fra en klar himmel, men i dag forstår vi dem lige så meget ud fra vores egen manglende evne til at undgå dem.[2] I takt med at vores viden om naturen er steget, er vores forventninger til de skader og naturkatastrofer vi kan undgå, fulgt med. I takt med, at vi kan kontrollere mange naturprocesser, er de etiske krav til at forudse, formilde eller måske helt undgå naturkatastrofer, fulgt med. For COVID-19 er ikke kun en naturkatastrofe.

Den tyske sociolog Ulrich Beck har advaret om, at:

"kategorien 'naturkatastrofe' signalerer, at hvad der sker, ikke er forårsaget af mennesker, og at mennesker derfor ikke bør gøres ansvarlige. Det er et synspunkt der hører fortiden til. Kategorien er falsk, for naturen kender ikke til katastrofer, allerhøjest dramatiske forandringsprocesser. Store forandringer, som fx en tsunami eller et jordskælv, bliver først til katastrofer inden for en menneskelig erfaringshorisont".[3]

En anden måde at beskrive det vanskelige ved situationen på, er at beskrive os som fanget mellem to lige virkelige tilstande. På en og samme tid dikterer COVID-19 os, at der må være noget vi kan gøre, for at komme bedst muligt ud af krisen, samtidig med, at epidemien fratager os enhver præcis viden om, hvad det rette ville være at gøre.

Ulrich Beck har i en anden sammenhæng peget på, at "det som hidtil unddrog sig menneskets politiske påvirkningsmuligheder, befinder sig nu inden for politikens rækkevidde" - det er den brede fornemmelse af, at vi kan gøre noget ved COVID-19. Men, siger han så, "den relativitet, der kendetegner grænseværdier og variable, som unddrager sig politiske beslutninger, bliver åbenbar".[4] Vi må nødvendigvis handle, men hvad det vil sige at gøre det rette i denne så nye situation? Hvad vil det sige at handle både effektivt og etisk forsvarligt? Det forbliver uklart og omdiskuteret.

Det er derfor ikke kun COVID-19 der er blevet tidens tema, vi er på sin vis blevet et tema for os selv. Vores reaktion på COVID-19 er lige så afgørende for pandemiens forløb, som pandemien selv. Som Ove Kaj Pedersen fortæller her på siden, så åbner krisen derfor for et etisk øjeblik, som rejser spørgsmål af typen: hvem er vi, hvad vil vi, hvad er vores etiske ansvar?

At coronakrisen åbner for et etisk øjeblik skyldes netop, at COVID-19 ikke blot er en naturbegivenhed, men også afslører konflikter og sårbarheder i samfundet. På samme måde som skaderne efter et jordskælv ikke længere kun måles ud fra jordens rystelser, men også ud fra dårlige byggestandarder, et svigtende beredskab og manglende oplysning, handler etikken bag COVID-19 om meget mere end virus og tilfældige ofre. En katastrofe som COVID-19 er ikke blot en ekstern begivenhed, der skyller ind over alle lande. Det er også en krise der lige så meget 'genereres' af vores samfundssystemers svagheder.

Om COVID-19 eller andre naturhændelser udvikler sig til en katastrofe afhænger ikke kun af en virus, det er lige så meget skabt af vores samfunds evne til at være forberedt, af at kunne omstille, af at kunne reagere præcist og rimeligt og af at kunne være retfærdige. Fordi vi ikke længere kan se på naturhændelser som passive tilskuere, men må forstå os som medansvarlige, er epidemier i dag blevet etiske fænomener.

Sagt på en anden måde: COVID-19 og de skader, den forvolder, er ikke kun et spørgsmål om sort uheld, men om hvordan vi som samfund forholder os til sygdom, fællesskab og etik.

Noter

[1] Jürgen Habermas, Frankfurter Rundschau, 10, april 2020.

[2] Kristian Cedervall Lauta: Disaster Law. Rutledge, 2015, s. 2.

[3] Ulrich Beck, Süddeutsche Zeitung, 14. marts 2011.

[4] Ulrich Beck: Risikosamfundet. Hans Reitzel, 1997 [1986], s. 105.